

споживанні продуктів, що вирощували або здобували за допомогою полювання. Із часом закріплений харчовий образ світу стає і вирізною рисою ментальності, визитівкою не лише української кухні, але й українства загалом.

Ми вважаємо, що ті харчові звички та продукти, як і язичницькі звичаї, що засуджувалися християнською церквою того періоду, навпаки, були поширені серед звичайного населення Київської Русі, яке не дотримувалося вповні релігійних приписів християнства, а виробило дуалістичний світогляд, де християнські міфологеми співіснували з язичницькими.

Як приклад можна навести свідчення С. Килимника, що коли на передріздвяну Багату Кутю готують дванадцять пісних страв, то це пов'язано не тільки з вкоріненим християнським світоглядом, але й з рудиментами язичництва, які так яскраво проявлені у багатьох творах української культури та літератури, наприклад у «Тінях забутих предків» М. Коцюбинського.

Таким чином, пов'язані з їжею культурні паттерни Середньовіччя у європейській та українській культурах формували протягом століть певний спосіб життя, харчування і світосприйняття. Продукти харчування визначалися релігійно-культурним світоглядом епохи, були соціально і символічно кодовані.

О.М. Варипась, канд. філос. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)

ФІЛОСОФСЬКИЙ РОЗГЛЯД ПОТРЕБ ЛЮДИНИ В XIX СТОЛІТТІ

Проблематика потреб людини після праць І. Канта та Г. Гегеля набула подальшого поширення у німецькій класичній філософії. Так, відомий філософ матеріалістичної спрямованості Л. Фейербах розглядав людину як істоту психофізичну, почуттєву, керовану своїми потребами й бажаннями. В основі її поведінки лежать акти волі як функції тілесного організму. Воля, відповідно до Фейербаха, виступає як прагнення до щастя, вона закладена в самій природі людини. Щастя ж у трактуванні філософа є таким станом, за якого істота може безперешкодно задовольняти й дійсно задовольняє її індивідуальні, характерні потреби і прагнення, які відносяться до її сутності й життя.

Фейербах, продовжуючи розвивати традиції французьких матеріалістів, стверджує, що людина не може бути людиною без інших людей, що вона стає людиною саме в суспільстві, щоправда, форми

спілкування окремої людини він зводить до психологічної, чуттєвої форми спілкування. Вираженням таких відносин між «Я» і «Ти» виступає, на думку Фейєрбаха, любов. Вона вічна й незмінна, як «універсальний закон розуму й природи...».

У розвиток загальної теорії потреб важливий внесок вніс біолог Чарльз Дарвін, засновник еволюційної теорії, що носить його ім'я. Головним чинником виділення людини з світу тварин він вважав природний відбір, обґрунтуванню якого в розвитку живої природи присвячені книги «Походження видів за допомогою природного відбору» (1859) і «Походження людини й статевий відбір» (1871).

Дарвін у своїй теорії базувався на тому, що еволюція людини йшла під дією тих же законів, які визначають процес розвитку біологічних видів. Природний відбір ставав головною умовою, що визначала не тільки фізичні й фізіологічні зміни людського організму, але й впливала на вдосконалення його діяльності, розумової й трудової. Під час характеристики людського суспільства з його колективними соціальними нормами й моральними вимогами вчений переходить від критеріїв біологічної еволюції до критеріїв еволюції соціальної, оскільки найбільш самовіддані й хоробрі люди первісного племені частіше гинуть у війнах і не залишають нащадків, тобто на перший погляд у процесі еволюції повинно зберегтися більше людей егоїстичних і конформістів, не націлених на винахід і придбання нового. Духовні потреби, потребу в моралі й моральному саморозвитку Чарльз Дарвін вважає необхідною для розвитку людського колективу як суспільного організму, у якому окрема особистість здатна свідомо підкорити або відкласти задоволення своїх потреб заради загального добробуту.

Істотний внесок у проблематику потреб внесла теорія К. Маркса і Ф. Енгельса, що особливо вплинула на дослідження потреб у рамках економічного аналізу. Ще до Маркса й Енгельса було виявлено, що основною діючою силою історичного процесу є не надлюдські духовні сили, і не абстрактна людина, а люди в кожний конкретно-історичний момент розвитку, які перебувають в складі різних соціальних класів. Боротьба між двома основними класами в кожен історичну епоху (рабами й рабовласниками, селянами й поміщиками) визначає напрям і характер розвитку суспільства.

Маркс і Енгельс виявили провідну тенденцію, відповідно до якої в Західній Європі XIX століття основними класами є пролетарі й буржуа. Оскільки завданням філософії марксизму був діяльний вплив на існуючу соціальну дійсність, у теорії Маркса й Енгельса центральне місце займає клас пролетаріат і відповідно дослідження його потреб.

Під час дослідження потреб пролетаріату мислителі прийшли до висновку, що вони перебувають в антагоністичному (непримиренному) протиріччі з потребами й інтересами буржуазії, що й породжує класову боротьбу. За думкою Маркса, «найчастіше потреби народжуються прямо з виробництва або з положення речей, заснованого на виробництві». Філософія марксизму довела, що походження й розвиток людських потреб пов'язане з функціонуванням історично конкретних способів виробництва, всі види потреб зумовлені суспільно-історичним процесом, у якому беруть участь багато різноманітних чинників та насамперед продуктивні сили й виробничі відносини.

Підхід марксизму виявив основні закономірності розвитку потреб у класовому суспільстві, дотепер є одним з найбільш плідних у сфері економічного аналізу, що підтверджується масовою покупкою і знову зростаючим інтересом, що спалахнув до дослідження основної праці Маркса – «Капіталу» – у Німеччині й інших країнах в умовах світової фінансової кризи останнього часу.

Таким чином, погляди мислителів XIX століття на людину як суб'єкта потреб і споживача матеріальних благ і на суспільство як сферу потреб містили передумову, можливість переходу до трактування людини як виробника предметів потреб, а суспільства – як області виробництва матеріальних благ. Це явилось передумовою створення наукових галузей економіки й соціології.

О.В. Головко, канд. іст. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ В УГОРЩИНІ: АНАЛІЗ І ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА

Перший університет в Угорщині належить до найстаріших у Європі й був заснований у 1367 р. в Пейчі за короля Людовика I Великого, на основі патенту Папи Римського Урбана V.

Сучасна система вищої освіти Угорщини дуалістична – до неї входять університети та інститути (коледжі). Деякі коледжі входять до складу університетів і мають при них статус «коледжів-факультетів». Рівень бакалавра можна отримати в інститутах та університетах. Це, зазвичай, 3-річна програма навчання, яка може становити і 4 роки, в залежності від факультету (наприклад, медичний та юридичний). Наступний ступінь – магістр (MA) – потребує ще 2-х років навчання у ЗВО. Ступінь доктора (PhD) можна отримати лише з філософії та